

ALECU RUSSO ÎN ISTORIA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE

CLAUDIA MANCAȘ

„În limba noastră sînt impregnate
suferințele trecutului“

Alecru Russo

Vatră și teritoriu, limbă și obiceiuri, unitate și continuitate, tradiție de gîndire și mod specific de a cugeta sînt constante ale răs-punsului nostru în fața cugetării românești, a virtuților ei vitejești și poetice.

A. Russo își semnează cu adevăratul său nume de Alecu Rusu articolul polemic **Critica criticilor** în Albina Românească din 14 februarie 1866. Este prima și ultima oară cînd îl vom întîlni în literatură în întregime și sub această formă.

Alecru Russo ni se dezvăluie în scrisul său cu frămîntările, preocupările și sensibilitatea pasiunilor ce-l definesc, pecetea personalității sale pledînd pentru înnoiri sociale. Biografia lui nu se poate reduce la suma întîmplărilor prin care trece un om printr-o viață, căci viața lui s-a constituit în funcție de un sens, de o direcție gîndită.

Prin Russo, se dezvoltă o bogată producție artistică în proză și versuri care reflectă realitățile contradictorii. Sînt scoase la iveală comorile folclorice, surse prețioase pentru cunoașterea și ilustrarea virtuților și năzuințelor neamului.

Russo s-a pronunțat pentru considerarea literaturii ca un factor social, nu ca produs spațial și atemporal. Principiul său își păstrează valabilitatea „viața nouă se tîlmăcește prin literatură nouă“¹.

Progresul literar în armonie cu cel social nu presupune o rup-tură, ci, pentru ca acesta din urmă să fie trainic are nevoie de o continuitate, de substanță, adică legătură cu ceea ce a fost reprezentativ altădată.

Democratismul lui Russo își spune și de această dată cuvîntul, legînd limba de gîndire și atribuind limbii sarcina de comunicare, căci ea exprimă „jalea și dorul românului“

Russo formulează cîteva critici de judecată literară: capacitatea particularului de a surprinde generalul, dependența personajelor de împrejurări social-istorice, definirea lor reciprocă, nuanțarea limbajului folosit de eroi potrivit treptei sociale căreia îi aparțin.

În problemele limbii, ținînd seama de determinarea istorică, Russo se apropie de pozițiile materialismului. Limba trebuie să răspundă la un ideal măreț, cel al deșteptării poporului, împrumuturile din alte limbi justificîndu-se atunci cînd este nevoie să le dea la iveală „să le creeze și să le împămîntenească”⁴². Numai în aceste condiții se va români cuvîntul, „fie slav, fie turc, fie latin”⁴³.

Literatura, scrie Russo, este „expresia vieții unei nații, haina unei ființe”⁴⁴. Limba dreaptă, înțeleaptă a unui popor, este aceea care „agiută pe om a-și tălmăci gîndul într-un chip ca toți ascultătorii să-l poată înțelege”⁴⁵. Sîntem și rămînem români și nu romani dacă vom ști să prețuim, să înțelegem bine limba strămoșească, cu rol deosebit de important în moștenirea propășirii.

Studiind istoria neamului românesc, aceasta ne poate spune „de unde vine limba noastră și ce trebuie să fie după logică aceea limbă”⁴⁶. Fiecare neam sau popor are dreptul la limba sa; de aceea sufletul cuvintelor este dreptul neamului, cel care a plămădit limba și ale ei cuvinte. Pentru a scrie românește trebuie „rîvnă, idei și giudecata dreaptă a lucrurilor”⁴⁷.

Russo deosebește limba poporului care este doar o „redeprindere”, de limbă obștească care se scrie, se aude pretutînduși unde sînt români.

Limba este a națiunii, a poporului care a creat-o și deci ea este națiunea.

Limba română este națiunea română. Așa cum neamul românesc nu trebuie să piară, tot așa limba acestuia trebuie păstrată ca o sfințenie, căci ea conservă viabilitatea seminției naționale. Limba este o comoară care dovedește putere ziditoare în sufletul neamului și „meminirea de a trăi viața sa însuși”. Și, dacă limba este neamul să o păstrăm și să o apărăm, căci ea este acolo unde a trăit slobod acest popor ales. Viața și mișcările ei sînt în limbă, limba ne spune, dacă o ascultăm, de trecut, de patrie și în „fiecare cuvînt stă o tradiție istorică, o durere, o fală sau simțire”⁴⁸.

Tradiția orală pe care este zidită naționalitatea română este limba care „ne-a făcut veacurile”, limba care s-a născut o dată cu organul ei. În limba poporului se reflectă prezentul, trecutul și viitorul acestuia „trecutul cu ceasul de față” ca și „duhul lucrărilor și frămîntarea lumii”⁴⁹.

Prin istoria devenirii sale, neamul românesc a știut să păstreze închipuirea fecundă, vie, grațioasă, o agerime de spirit care se traduce în mii de cugetări fine și înțelepte, o simțire adîncă în dragoste pentru natură și o „limbă armonioasă care exprimă toate aspirațiile sufletului, toate iscodirile minții”⁵⁰. Poporul este mare neolog și cînd își conștientizează necesitatea și posibilitatea, își creează și înfrumusețează limba curată și pură căci este deopotrivă doritor și admirator al armoniei. El caută și cuprinde în puține cuvinte „o lume de idei”.

Limba românească trebuie să fie limba limbilor pentru poporul român. Ea trebuie să fie și în teatrul cu tematică națională, căci, este

de mare folos de a se juca pe scena națională obiceiurile, năravurile știute în limba noastră decît traduceri și obiceiuri străine, „de multe ori tălmăcite într-o limbă zisă românească, care n-o înțelege nici publicul, nici actorul“¹¹.

La baza literaturii trebuie să stea ceea ce omul cunoaște de cînd s-a născut și pînă se pierde. Alecu Russo culminează în interesul lingvistic în „dulcea limbă a mamei, dulcea limbă a poveștilor care au întipărit icoane drăgăstoase și poetice în inchipuirea copilăriei“¹².

Este îndoielnic cînd se gîndește la putința transpunerii într-o altă limbă a specificului graiului românesc, căci, cu prilejul unei traduceri „apa nu mai are murmurul de altădată, nici adierile-i singuratic“.

Alecu Russo, ca ostaș al nației nu se poate stăpîni să nu ridice paloșul de iubitor înflăcărat al limbii, mai ales că „strîmbătorii de limbă se iveau la tot pasul“.

Bogat și divers, cu numeroase reluări pe care Russo le mărturisește singur, cu împletiri și complexe combinații de idei, materialul adunat este legat de combaterea aprigă a spiritului artificial al sistemelor pe care scriitorul avea să le execute sub egida generică a pedantismului, creionînd analogia cu Renașterea franceză, cînd latinismul înneacă spiritele și propriul timp al autorului. Nu e cu putință, spune Russo, „să readucem forma veche pentru lucrul nou“¹³.

Argumentarea logică e mînuită sub forma reducerii la absurd, combatînd înturnarea limbii spre epoca ei latină. Russo se întrecă de ce pedanții nu merg și mai departe în timp, de ce nu se ridică la izvoarele primare ale limbilor care s-ar trage după el dintr-o limbă-mamă unică.

Russo se oprește asupra urmărilor falsei concepții latiniste cu privire la funcțiile limbii ca mijloc de comunicare, subliniind că limba este organul înțelegerii oamenilor, prețuită pentru calitățile sale intrinseci, pentru capacitatea ei generală, expresivă, pentru virtuțile ei artistice, căci ea folosește și arta și știința.

Punctul de vedere al autorului este unul obiectiv — raportul dintre obiectul cercetat și subiectul cercetător, unul de la existență la gîndire. Gramatica limbii are menirea de a urma limba și nu invers, căci, sistemele nu vor putea dovedi natura. Poziția realistă a lui Russo l-a condus la principiul istorismului „gramaticile nu vor putea fi mai tari ca veacurile“¹⁴, limba fiind plămădită „de două mii de ani în lacrimi și sînge, în căutarea stelelor și a naturii“¹⁵.

Subliniind fenomenul de înrudire al limbilor, Russo arată că aceasta nu se datorează doar împrumuturilor ci, prezenței unui izvor comun dintr-un trecut îndepărtat, a unui trunchi originar din care s-au despărțit diferite „ramuri“. Evoluția limbii este legată de „locuri îndeminate pentru hrană“, configurații topografice, împrejurări istorice și politice de activitate.

Limba obștească stă într-o cumpănă cu civilizația, poporul în toate treptele sale „înfățișează o totime, unde toate nevoile, interesele și patimile se cufundă“¹⁶. Formele și stilul limbii trebuie să fie cele ale evoluției istorice.

O limbă literară care înregistrează sporul de idei ale civilizației, trebuie să rămână „bogăția săracului”. Aceasta este una din prețioasele contribuții ale lui Russo la problematica limbii, în teoria ca și în practica scriitoricească.

Amintirile poetului și filosofului sînt scrise în dulcea limbă a poezilor care au întipărit icoane drăgălașe și poetice, limbă cu atribute întîlnite în imaginea fetelor și flăcăilor care par flori mișcătoare într-o armonie a frazei.

Pe Russo l-a preocupat problema genezei ideilor lingvistice, aceasta fiind legată de cadrul local și de momentul istoric respectiv, cînd se făceau auzite ecourile luptei pentru un grai moldovenesc mai curat.

Cu spiritul realist, Russo se situa pe „albia naturală a epocii sale”¹⁷, exprimîndu-i năzuințele organice. Fraza lapidară a profesorului elvețian Girard de la Institutul din Vernier, „cuvinte pentru idei, idei pentru inimă și viață”¹⁸, va deschide viitorului scriitor perspectivele unei concepții realist-practice despre limbă cu elementele pozitive, cu caracter metodologic, baza populară a gîndirii filosofice și înțelegerea cuprinzătoare multilaterală a lucrurilor.

Alecu Russo și-a propus a folosi în paginile scrise limba „ce-am dobîndit-o odată cu lumina, odată cu auzul, odată cu vederea soarelui, a codrilor, a cîmpiilor, a florilor”¹⁹.

Fără a izbuti o biruință decisivă, rolul lui Russo și al aprigului său spirit polemic a fost acela al unui prim detașament de șoc care clătina cele dintîi rînduri ale frontului advers, răspîndind germenii persistenței ai panicii viitoare.

De aceea în patrimoniul culturii românești, contribuția lui renaște și fructifică într-o atmosferă prielnică, densă de acel spirit istoric și popular, spirit pe care opera scriitorului l-a povestit cu vigoare.

N O T E

¹ Alecu Russo, *Scrieri alese*, București, 1959, p. 41.

² Alecu Russo, *Opere literare*, București, p. 36.

³ *Ibidem*, p. 41.

⁴ *Ibidem*, p. 43.

⁵ *Ibidem*, p. 46.

⁶ *Ibidem*, p. 46.

⁷ *Ibidem*, p. 61.

⁸ *Ibidem*, p. 73.

⁹ *Ibidem*, p. 104.

¹⁰ *Ibidem*, p. 243.

¹¹ *Ibidem*, p. 4.

¹² *Ibidem*, p. 68.

¹³ Al. Dima, *Alecu Russo*, București, 1957, p.

¹⁴ Alecu Russo, *op. cit.*, p. 101.

¹⁵ *Ibidem*, p. 36.

¹⁶ Al. Russo, *op. cit.*, p. 109.

¹⁷ Al. Dima, *op. cit.*, p. 201.

¹⁸ *Ibidem*, p. 207.

¹⁹ Alecu Russo, *op. cit.*, p. 116.

ALECU RUSSO DANS L'HISTOIRE DE LA LANGUE ET DE LA LITTÉRATURE ROUMAINE

R é s u m é

Foyer et territoire, langue et coutumes, unité et continuité, traditions et spécifique de la pensée et des sentiments — ce sont des permanences de notre réponse à l'égard de la pensée roumaine, de ses braves vertus poétiques.

Alecu Russo signe de son vrai nom, Alecu Russo, son article polémique Critique de la critique dans le journal (la revue) „Albina românească” du 14 février 1846. C'est pour la seule fois que nous racontons la littérature son nom en entier et sous cette forme.

L'oeuvre de Russo nous dévoile une riche production artistique en prose et en vers, qui reflète des réalités contradictoires.

C'est ici qu'apparaissent des trésors folklorique — sources précieuses de la connaissance et de l'illustration des vertus et des aspirations du peuple roumain.

Le progrès littéraire, étroitement lié au progrès social, ne suppose pas une rupture et afin que se dernier soit durable, une continuité de la substance lui est nécessaire, c'est-à-dire la lisison avec ce qui autrefois s'est avéré représentatif.

Nous sommes et nous serons Roumains et non pas Romains, si vous savez apprécier, bien comprendre la langue de nos aïeux qui a un rôle très important dans l'héritage du progrès.

Alecu Russo atteint le point culminant de son intérêt linguistique dans „la douce langue de sa mère, la langue douce des contes de fées qui lui ont emprunt des icônes touchantes et poétiques lors de son enfance”.

Dans le patrimoine de la culture roumaine, la contribution d'Alecu Russo renaît, dans une atmosphère propice, dense à cause de l'esprit historique et populaire que l'oeuvre de l'écrivain avait annoncé vigoureusement.

